

VERSLAG

175 Ferdinand Hamer 175

verslag van het
symposium
21 augustus 2015

Bisschop Hamerhuis
Nijmegen

° 1840 (Nijmegen) † 1900 (Tuoketuo)

Missionaris van Scheut
Bisschop in China

Ferdinand Hamer 175

Herdenking van de 175ste geboortedag van Ferdinand Hamer, missionaris in China

Op vrijdag, 21 augustus 2015 werd in het Bisschop Hamerhuis in Nijmegen de 175ste geboortedag van Ferdinand Hamer (1840-1900) herdacht. Een klein gelegenheidscomité (Comité Bisschop Hamer 175) had het initiatief daartoe genomen.

De herdenking kende een tweetal doelstellingen. In de eerste plaats werd een eerbetoon gebracht aan Ferdinand Hamer, en in zijn persoon tevens aan de 679 Nederlandse en Belgische Scheutisten, paters en broeders, die gedurende 90 jaar werkzaam waren als missionaris in China. Daarnaast werd de herdenking aangegrepen als een mogelijkheid tot reflectie op de waarden en normen die ten grondslag lagen aan het missie-ideaal vanaf het begin van de twintigste eeuw in Nederland, met het doel te onderzoeken welke betekenis deze waarden en normen hebben in onze tijd. In hoeverre en op welke wijze heeft de missiegedachte actuele betekenis?

Het programma bestond in hoofdlijnen uit twee elementen:

- a. een expositie en film over 150 jaar Scheut in China, een diavoorstelling over Ferdinand Hamer en video-animaties door studenten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen over het leven van bisschop Hamer; en
- b. een symposium in het auditorium van de Faculteit Economie en Management van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

In het symposium werd, onder voorzitterschap van socioloog dr. Piet van den Akker, door twee sprekers een inleiding verzorgd.

Dr. Harry Knipschild, in 2005 gepromoveerd op het proefschrift *Ferdinand Hamer 1840-1900. Missiepionier en martelaar in China*, schetste als historicus op meeslepende wijze een levensecht beeld van de persoon van de Nijmegenaar Ferdinand Hamer, als een mens van vlees en bloed, met naast sterke ook zwakke kanten, als een idealist, maar tegelijk ook als een realist, die zich ervan bewust is dat in het bekeringswerk ook materiële belangen een rol spelen, en geld.

Hamer was geen intellectuele hoogvlieger, maar hij beschikte wel over capaciteiten die hem als missionaris goed van pas kwamen. Hij was in staat en bereid zich aan te passen aan de vaak barre omstandigheden in het onherbergzame gebied ten noorden van de Grote Muur, dat door Rome aan Scheut als missiegebied was toegewezen. Wellicht omdat hij de zoon was van een kruidenier kon hij rondkomen met beperkte financiële middelen. Hij was goed in het opvangen en bemoedigen, 'coachen' zouden we nu zeggen, van zijn missionarissen. En hij wist zich onverschrokken staande te houden onder slechte sociale en economische verhoudingen, en in een vaak vijandig politiek klimaat.

Na een kort verlof in 1890 om in Nederland weer op krachten te komen na 25 jaar zware missie arbeid, zijn de laatste tien jaar van zijn leven ronduit dramatisch te noemen. Hij raakt in conflict met zijn oversten over het besluit van de congregatie om nieuwe statuten in te voeren: als bisschop, benoemd door Rome, moet Hamer in zijn bisdom, de Ordos, voortaan een provinciaal naast zich dulden, benoemd door de congregatie. Ferdinand Hamer heeft het in zijn bisdom niet langer alleen voor het zeggen. Bovendien heeft Scheut besloten om naast de missie van China een tweede missiegebied te ontsluiten in Belgisch Congo. Naar de opvatting van Hamer zijn er daardoor te weinig missionarissen beschikbaar voor China. En tenslotte kan hij zich niet verenigen met de harde, vaak confronterende opstelling van een jongere generatie van Scheutmissionarissen, onder wie de nieuwe provinciaal. De onderlinge verhoudingen worden onwerkbaar.

Hamer raakt op dood spoor. Hij vraagt Rome om ontheffing uit het bisschopsambt, maar dit wordt na drie jaar (!) geweigerd. Om zich uit zijn isolement te bevrijden verplaatst hij in 1900 zijn residentie van Sandaohe in de westelijke naar Ershisiqingdi in de oostelijke Ordos. Wanneer de spanningen tussen gewapende Chinese militieën (de Bokkers, gesteund door Peking) en de buitenlanders steeds verder toenemen, ziet Hamer het onvermijdelijke aankomen. Als hoge vertegenwoordiger van het westen en van een westers geloof weet Hamer dat hij een aanval van de Bokkers niet zal overleven. Om te redden wat er te redden valt beveelt hij zijn missionarissen te vluchten. Zelf blijft hij achter bij zijn christenen. Enkele dagen later wordt Ershisiqingdi door de Bokkers, gesteund door keizerlijke troepen, veroverd. Er volgt een bloedbad. Hamer wordt gevangen genomen, gemarteld en gedood.

De moord op Hamer brengt een schok teweeg in Katholiek Nederland. Hij wordt als martelaar het boegbeeld van het missionerings-ideaal dat in de decennia daarna een hoge vlucht zal nemen. Bezien vanuit het perspectief van het aantal roepingen tot missionaris is de marteldood van Hamer 'een geschenk uit de hemel'.

Het mag merkwaardig heten dat Ferdinand Hamer als martelaar nooit zalig en vervolgens heilig is verklaard. Zeventig jaar lang hebben de Scheutisten zich ingespannen om dit in Rome te bewerkstelligen. Zonder succes, om uiteenlopende redenen. Later, in de jaren zeventig van de vorige eeuw, heeft Scheut zelf het proces stop gezet. De congregatie heeft zich een nieuwe opgave gesteld. Zij wil een rol vervullen als verzoener in de verdeelde Chinese kerk, door te trachten de samenwerking en dialoog te bevorderen tussen de officieel toegelaten (patriottische) kerk en de zogenaamde ondergrondse kerk, en te zoeken naar een manier van samenleven die voor kerk en staat aanvaardbaar is. Zaligverklaring zou slecht kunnen vallen bij de Chinese autoriteiten en de moeizaam tot stand gebrachte verhoudingen weer kunnen verstoren.

Prof. dr. Karel Steenbrink, em. hoogleraar Interculturele theologie aan Universiteit Utrecht, ging via een tiental invalshoeken in op de vraag, welke lessen er voor de tijd van nu te trekken zijn uit de missionering zoals die in de loop der geschiedenis werd bedreven door de katholieke missie. Wat is veranderd? Welke kansen heeft men laten liggen? Is de missionerende kerk door schade en schande wijzer geworden?

1. Wat kunnen we leren van de Chinese geschiedenis voor een missionair en veranderend Christendom? In China leven de drie grote levensbeschouwelijke stromingen rustig naast elkaar. Ze worden voor verschillende doeleinden gebruikt: het Confucianisme voor aardse ethiek; het Taoïsme voor de levensmomenten (geboorte en huwelijk); het Boeddhisme voor de begrafenis. Veel aspecten van het Christendom hadden hier als een aparte vierde Chinese religie bij kunnen komen! Maar voorwaarde daartoe zou zijn geweest dat het Christendom zijn eis van exclusiviteit (het enige ware geloof) zou hebben opgegeven. Het zou moeten hebben toestaan dat niet zijn hele godsdienstige pakket onveranderd en onverdeeld aangenomen behoeft te worden. De op een bepaald moment relevante zaken kunnen worden overgenomen, terwijl men de rest maar even laat rusten. Zo had het in China ook kunnen gaan. Wat zou er gebeurd zijn als de missionarissen zich niet hadden laten leiden door overtuigingen van exclusiviteit, superioriteit en confrontatie (christen versus niet-christen)? Mogelijk had het Christendom zich een plaats verworven naast de drie genoemde grote religieuze stromingen.

2. In het verlengde van het vorige onderwerp is de vraag relevant wat religie in wezen is: wat behoort ertoe, en waar houdt het op? Welnu, de marges kunnen breed zijn. De Jezuïeten van de 16^e en 17^e eeuw (Matteo Ricci, Ferdinand Verbiest) kregen als natuur- en sterrenkundigen, en als specialisten van de kalender in China toegang tot het keizerlijk hof. Zij waren in staat zons- en maansverduisteringen nauwkeurig te voorspellen. Zij stonden het de bekeerlingen die zij maakten, toe vast te houden aan de voorouderverering. Zij interpreteerden die in het kader van het vierde gebod: eert uw vader en uw moeder. Later zagen Dominicanen en Franciscanen dit als bijgeloof. Het leidde tot de beruchte 'ritenstrijd', die door de paus in 1742 werd beslecht met een verbod: voorouderverering was uit den boze. In de jaren dertig van de vorige eeuw werd dit verbod opgeheven voor Japanners en Chinezen, omdat het als 'niet wezenlijk religieus' werd uitgelegd. Het voorbeeld verwijst naar het vraagstuk van de inculturatie: in hoeverre wordt inbedding van het Christendom in een bestaande cultuur toegestaan, waardoor allerlei lokale variaties kunnen ontstaan? Het antwoord is niet eenduidig; het varieert door de tijd heen.

Hamer kreeg op zijn manier met die vraag te maken. Hij trof in China niet een compleet onontgonnen werkteerrein aan. Er was een minimale aanwezigheid van een bescheiden diaspora-katholicisme, en er was een Chinese priester, Petrus Lin, die beter Latijn sprak dan Hamer. De relatie tussen Lin en de Scheutisten verliep moeizaam, en de aanpak van de verkondiging van het geloof diende te veranderen, onder de stevige leiding van de nieuwe missionarissen. Blijkbaar waren deze laatsten vooral getraind om hun eigen West-Europese catholicisme te verspreiden en niet om wat ter plaatse al aan godsdienst en spiritualiteit aanwezig was te herkennen en te erkennen. Moderne missionarissen zeggen: wij hebben de ware God niet daar gebracht, Hij/Zij was er al.

3. Wat te denken van missionering die bekeringen bewerkstelligt door de armen op te zoeken en om te kopen tot onderwerping? De Scheutisten maakten er gebruik van in China, en men zou ook de in de jaren 1960-1970 bejubelde bevrijdingstheologie uit Latijns Amerika verdacht kunnen maken met de stelling dat de katholieke kerk de massa had verloren en die via aandacht voor de armen weer trachtte terug te winnen. Echter, godsdienst kan niet 'droogzwemmen'. Zij functioneert altijd in een sociaal-economische en politieke context, en ze heeft ook altijd een materieel, artistiek of propagandistisch hulpmiddel nodig. Ook Hamer kon daar niet omheen:

hij had aandacht voor de armen, en hij bouwde ook een kathedraal.

4. Hoe zit het met het Christendom in Europa? Verdwijnt het? De Amerikaanse antropoloog Robert Hefner betoogt dat veel grote rijken, economische systemen en grootse culturen zijn gekomen en gegaan, maar dat de grote wereldreligies behoren tot de langst overlevende en taaieste instituties van de mensheid. Dat mag waar zijn, maar er hoort de opmerking bij dat dit alleen mogelijk is doordat zij zich aanpassen en veranderen. Soms komen zij in onherkenbare vorm weer terug.

Hamer ging Christendom brengen in China, maar hier in Nederland zien we nu Boeddha-beelden opduiken in tuinen en huiskamers. Waarom? Past het in het concept van de 'omgekeerde missie', in het kader waarvan ook priesters uit voormalige missiegebieden nu naar het missiegebied Nederland komen? Zo is het inderdaad te interpreteren, maar het brengt ook tot uiting dat 'katholiek' iets betekent als 'universeel', wereldwijd. Momenteel zijn de Nederlanders op allerlei gebied wereldwijd aan het shoppen. De katholieken doen dat op hun terrein ook. Het maakt hun blik ruimer, daar komt wel iets goeds van.

Dank

Om de herdenking met de voorgenomen activiteiten daadwerkelijk te kunnen uitvoeren, heeft het Comité Hamer 175 samenwerking gezocht met een aantal partners, die bereid waren het initiatief in verschillende opzichten te ondersteunen. In zijn dankwoord noemde de dagvoorzitter de gastheren en gastvrouwen van het Bisschop Hamerhuis en van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Zij gaven proactief alle medewerking en stelden ruimten en apparatuur beschikbaar voor expositie, film, diavoorstelling en animaties. Voor het symposium was het auditorium beschikbaar, en voor de catering de ruimten daaromheen. Voor de expositie stelde het Ferdinand Verbiest Instituut te Leuven de 25 panelen beschikbaar van de expositie 'Scheut en China 150 jaar'. De Stichting Sormani Fonds maakte het symposium financieel mogelijk door een subsidie toe te kennen. De gemeente Nijmegen is bezig het monument op te knappen van Bisschop Hamer bij het Keizer Karelplein. Het dagblad De Gelderlander kondigde het symposium aan en besteedde in een uitgebreid artikel aandacht aan bisschop Hamer. Tenslotte was een aantal vrijwilligers bereid de handen uit de mouwen te steken. Naar schatting hebben ca. 200 belangstellenden de herdenking 'Ferdinand Hamer 175' bijgewoond.

Houten, oktober 2015

Comité Bisschop Hamer 175

Frans van Agthoven, Piet van den Akker, Frans Hamer

